

DAĞLARDA BAYIRLARDA*

Murad Muhammed Dost**

■ Hatice gitti ya, gönlünden huzur da gitti. Ev güya, ölü çıkmış gibi sessizleşti. Pehlivan'ın içi daraldı, evi terk etti; bağa alıp götüren yamaçtaki dedesinden kalan tarla damını, kendine kalacak yer yaptı. İnsanların arkasından güldüğünü biliyordu ama evdeki bütün her şey de Hatice'yi hatırlatıyordu. Eşikten adım attı, sırtını duvara yaslayıp oturması zor oldu.

Dam eski olsa da havası kuruydu. Zemini oldukça sağlamdı, balyoz vursan ateş çıkardı. Karatay'ı da alıp içeri girdi. Biçare köpek dışarıda yatmaya alışmıştı, dama alışamadı; üç dört gece uluyup durdu lakin olmadı, gitgide sahibinin hâlini anladı herhâlde, girişe serilmiş samanın üstünde sessizce yatar oldu.

Dam, önceleri biraz ürkütücü geldi. Tavanı alçaktı, eğer lamba olmasa mezarın ta kendisiydi... Damın mezarı andırmasına da yavaş yavaş alıştı. Yağmurlu bir gecede, yerine uzanıp derin derin düşündü; kendi hayatını, yanındaki köpeği Karatay'ın varlığını, Hatice'nin gitmesini... Bir kendi gitseydi neyse, küçücük kızını da alıp gitti... Bu sebeple akıllı, dört yaşındaki kızı Çemen'e kaydı; "Kızım şimdi Şorku-

* Veli Savaş Yelok tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

** Semerkant şehrinin Câm köyünde dünyaya gelen (12 Nisan 1948) Murat Muhammed Dost, Taşkent Devlet Üniversitesini bitirdikten sonra Moskova Edebiyat Enstitüsünde tahsil görür. Edebiyat dünyasına 1970 yılında giren Murat Muhammed Dost'un yayımlanan ilk eserleri, hikâyeleridir. "Qaydasan, Quvonch Sadosi", "Mustafo", "Iste'fo", "Dashtu Dalalarda", "Galatapa Qissalari", "Chollardan Biri", "Bir Toychoqning Xuni" adlı hikâye kitaplarının yanı sıra "Galatepaga Qaytish yoxud Saodatmand G'aybarov Hikoyati" ve "Lolazor" isimli romanları, bütünüyle millî zeminden beslenir. *O'zbekfilm* stüdyosunda, *Sharq Yulduzi* dergisinde, *O'zbekiston Milliy Axborot Agentligi*nde, *O'zbekkino Davlat Aksiyadorlik Kompaniyasi*nda çalışır. 1999-2004 yılları arasında Semerkant şehrinin temsilcisi Özbekistan Âli Meclisinde milletvekilliği yapar, 2005-2018 yılları arasında da Cumhurbaşkanı Danışmanı olarak görev yapar.

duk'un sokağında güzel güzel gülüp oynuyordur." diye düşündü, hatta onun minicik ellerini toprağa bulayıp attığı mutluluk çılgınlıklarını duyar gibi oldu. Gece yarısı olması, dışarıda yağmurun şakır şakır yağması... Her şey anlamsızdı. İçi taşı, kendine kızdı. Sonra girişte, yusuvarlak başını yere koymuş uyuklayan köpeğine konuştu: "Benim hâlim bu Karataycan! Hanım gitti, herkes kendi yolunaymış..."

Köpek, adını duyunca gözlerini açtı. Pehlivan konuşup duruyordu. Sanki bütün derdi bedeninden buhar gibi yükselmiş, bütün damı doldurmuş gibiydi. Karatay, sahibinin bakışına dayanamadı, samanın üstünde büzüldü, tekrar gözlerini yumdu.

Günler bu şekilde geçiverdi. Kız kardeşi Adalet, her akşam inek sağma vaktinde onu yokluyor, durumundan haber alıyordu. Ağabeyinin inadını bilirdi, bu sebeple ona çoğunlukla bir şey söylemezdi lakin sonunda o da sabredemedi:

"Bana da kolay deme, abi! Bir sürü çocuğu olan bir canım! Hangi birinize bakayım? İnsanlara gülünç olduk abi! Bu hâle düşmektense ölsem daha iyiydi!"

Kız kardeşinin her gelmesinde hiçbir şey söylemeden yatan adam, bu defa birdenbire kalktı:

"Ben ölsem rahatlar mısınız, Adal?"

"Sözümü geri aldım, abi! Dilim kopsun abi! Geri aldım!"

"Sana yük olduğum doğru! Biraz sabret bacım, ben önce önünü arkasını bir düşünüyüm!"

O günden sonra Adalet kendini bir daha göstermedi. Alıp getirdiği şeyleri de damın dışına, eski masanın altına bırakıp gidiyordu.

Gündüzleri yalnızlık bir şekilde çok anlaşılıyordu. Sabah erkenden eline değneğini alıp bozkıra gitmesiyle ta akşama kadar sürünün peşinde meşgul oluyordu. Şansına, yâreni Hasanbay oldukça az konuşan bir adamdı; bir kez evlenmiş, yılını doldurmadan da ayrılmıştı. Pehlivan'ın hanımının bırakıp gitmesine de pek şaşırılmamıştı.

Gündüzleri aynı şekildeydi. Bütün azap akşamdan sonra, tavanı alçak dama döndüğü zaman başlıyordu.

Hatice yanında yattığı zaman aklına ölüm düşse de korkmazsın: Hanımın var, çocuğun var, yukarıda Allah var! Eh, bir şeyler konuşulur, diye düşünürsün... Hatice'nin yokluğu zormuş. Şimdi siması bile hatırından çıkmış gibi. Biçare vakitli vakitsiz üşütürdü, üşütüp de boğazı şiştiği zaman hapşırır, sinirlenirdi; lambayı gerekli gereksiz yakar, perişanlığı insanı öfkelenendirirdi ama varlığı yine de iyiydi. Avunurdun... İstedığın zaman elini uzatsan yeterdi, inlerse inlerdi. Çaren yok, ekmeğini bölmüşsün, nikâhın kıyılmış... Bağına basıp yüzünden gözünden öptüğün anlarda zavallı, küçülür giderdi, o kadar ufacak lakin sen de kendini buhar gibi hafif hissedersin; genzinde sütün kokusu, bil-

mem nerelere uçup gitmek istersin... Her zaman bahar olsa, her taraf yemyeşil olsa... Yalın ayak, baş çıplak; tüy gibi hafif Hatice'yi kucaklayıp avludan çıksan, sonra taşıyabildiğin kadar gitsen, hiç kimseden utanmasan, gitsen, yoluna birisi çıkmasa, gittikçe gitsen, nerelere gittiğini kendin de bilmesen!

O, hanımını ömründe ilk defa, zifaf gecesinde, güç bela kucağına almıştı, o kadar. Sadece bazen sürünün arkasından gittiğinde hayale dalar, onu işte şöyle kaldırıp koşmayı istediğini hatırlardı. Zifaf gecesinde iki kadın onun eteğini tutmuştu. Onlardan birisi Hatice'nin ortanca halasıydı, öyle bir etekten tutma ki sanki uyluk arasına bağlamış. Pehlivan o zamanlar gençti, bir miktar hinliği de vardı; bir şeyler düşünürken kimseye fark ettirmeden birdenbire kalkıp Hatice'yi koltuğunun altından kaldırdı. Ama gafillik etti, alaçık gibi yıkıldı. Onun bu hâline adamakıllı güldüler... Kadınlar, kızlar katıla katıla güldüler. "Al sana, Aybuvi! İşte, sana damadın güçlüsü!" dediler. Güçlü yahut güçsüz kime lazım, bu kadar laf söz olduktan sonra herkes ağzına geleni söyler, herkesin keyfi yerinde. Pehlivan zifaf gecesinin ardından sarhoş biri gibi yalpalayarak dışarı çıktı, çıkar çıkmaz da sokakta Şorkuduklu delikanlılarla bir araya toplanmış arkadaşlarını gördü. Damadın kendisi gelince Şorkuduklu biri çok ağır konuştu: "Sen Hatçe'ye layık değilsin Pehlivan! Kendimizden biri daha münasıptı, almak isteyen de vardı, hâlâ da geç değil, bırak git!" Pehlivan çok sinirlendi fakat arkadaşları dövüşmesine izin vermedi, bir kavga çıkarsa her zaman onları suçlu gösterirlerdi. Sonra... Şorkuduk'tan çıktığı esnada, sokağın bitiminde, onların bindiği arabaya âdeta taş yağdırdılar. Pehlivan biraz eğilip gelinin başında durdu ama bunu yapmasa da Hatice endişeli değildi. Üstü başı kalındı, birazcık dahi olsa ona zarar gelmezdi. İhtiyar Guççi'ye taş oldukça sert değdi, biçare at bakıcısı canı acıyınca avazı çıktığı kadar bağırdı: "Rezil Şorkuduklu, benim günahım ne? Gerdeğe giren ben miyim?" Onun bağırmasına bir kişi bile karşılık vermedi. "Yâr yâr yâran ey!" diye türkü söylediler. Galatepe'de böyle türkü söylemek âdet değildi. Bu türküyü söylemeye Şorkuduk'tan kendilerine katılarak eşlik eden akrabaları başladı. Galatepeliler ilk önce biraz çekindiler, sonra onlar da türküye koşuldular, ta kendi köylerinin sınırlarına gelinceye kadar bağıra çağıra söyleyerek geldiler:

*Damda tavuk yatar, yâr yâr yâran ey;
Ayakları buz tutar, yâr yâr yâran ey!*

Sadece Pehlivan türkü söylemedi. Umursamadan sessizce yürüdü. Tuhaftı. Hatice yanındaydı, daha yüzünü doğru dürüst görmüş bile değildi; utanma ve korkudan büzülmüş, yumruk kadar kalmış hâlde, araba her sallandığında omzu değıyordu. Tıpkı yıldırım çarpmış gibi ateşin, alevin, kıyametin tam da kendisiydi! Geniş bir bozkır, yol, araba... Hey Allah'ım, araba dediğin bu kadar sallanmasa! Bir yanda türkü, diğer tarafta ihtiyar Guççi. Hâlâ sövüyor: "Şorkuduklu namert çıktı, sokakta karşıma çıkamadı, arkadan taş attı..." Şimdi Guççi'nin işi zordu. Bundan sonra onun kafasındaki şişlikle Galatepeliler bir ay dalga geçer, adam akıllı gülerdi. Tuhaf oldu... "Çok da güzel oldu! Senin gibi

ihtiyar adamın damatla birlikte kız almaya gitmede ne işi var? E, anaları ölsün! Neyini diyeceksin Pehlivan! Söylenecek bir tarafı kaldı mı? Yanında Hatice yatsa yeter Pehlivan, daha bu gördüklerin az, Pehlivan!”

* * *

Hatice birkaç parça elbisesini bohça yapmış, evin girişinde öylece bekliyordu; biçare onun bir şey demesini bekledi lakin Pehlivan kocalık yapıp da hiçbir şey söylemedi. Hatice kapının önüne çıkıp yine bir süre bekledi; bahçeye çıktı, orada da durdu, ayak sürüdü; belki “Gitme!” der, geri döndürür diye bekledi ama Pehlivan arkasını döndü. Sonra, Hatice bahçe kapısına vardığında artık dayanamadı, küçük kızı Çemen’in elinden tutup yürüdü. “İşte, bunu da alıp git! Pişirip yiyecek misin, ıskatına mı saydıracaksın?” Yumruk yediğinde ağlamayan kadın, bunları duyunca çok kötü oldu; kendini tutamadı, gözlerinden yaşlar süzüldü: “Ah felek! Tamam, gideceksem gideyim, kıymetsiz oldum, peki! Allah’tan bul!” Bunları söyledi ve kızının elinden tutup gitti. Pehlivan eve girdi. Kilimin üstünde öylece yattı. Bu vaziyette ne kadar yattığının farkında değildi, bir ara çıkıp baktı, Hatice uzaklaşmıştı. Şorkuduk’un yolunda kızının elinden tutmuş, çekiştirerek gidiyordu. Pehlivan, Taşgeze’ye kadar adım adım takip etti fakat onların dönmediğini görünce birden durdu. Önce öfkeli değildi, içini bir üzüntü kapladı. Kaftanının eteğine bir vurdu: “Peki, tamam! Gideceksen gidiver Hatice! Şorkuduk’a mı gidiyorsun yoksa daha da uzağa mı gideceksin, tek başıma da yaşarım ben, sensiz yıkılıp gitmem!”

Geri döndü. Bahçede oturup el arabasının gevşeyen civatalarını sıktı, tırpan bıçağını çekiçledi, kendini teskin etti, hatta biraz avunur gibi de oldu. Sonra... Karanlık çöktüğünde baktı ki kimsenin olmadığı barakada tek başına kendisi oturmuş, dertleşecek kimsesi yok; ağlayayım dese kör olası gözünden yaş gelmiyor. Zavallılığını şimdi anlamıştı; sinirinden biçare hanımının evde kalan elbisesini, eşyalarını alıp bahçeye getirdi, mutfak bıçağıyla kesip parçaladı, kül çöplüğüne götürüp gömdü. Yok, bununla da teskin olmadı; kül çöplüğüne onun kendini götürüp gömse bile sakinleşecek gibi değildi.

Huzursuz, endişeli; beynine kurt düşmüş koçkar gibi dört döndü bahçede. Dönüp dolaşıp bahçe kapısının karşısına geldiğinde onun ardına kadar açık olduğunu fark etti. Sokağa çıktı, Şorkuduk’a yönelmeden dosdoğru Cıvık Salim’in evinden tarafa döndü. Oraya vardığında Salim bahçenin ortasına tabure koymuş, önünde sabunlu kirli su dolu leğen, bir kerpiç parçasıyla topuğundaki kurumuş çamurları temizlemekle meşguldü. Pehlivan tepip leğeni devirdi, sonra Salim’in yakasından tuttu. Araya Mahfired girmeseydi sonu kötü olacaktı. Salim onun elinden kurtulunca eve koştu, çok vakit geçmeden babasından kalan çift kırma tüfeği alıp geldi ve Pehlivan’a doğrulttu: “Defol! Yoksa vururum!” Mahfired göğsünü tüfeğe dayadı: “Önce beni vur!” Pehlivan onu kenara çekti: “Bırak bacım! Kocan şakalaşiyor.” Ama kadın söylediğinden dönmedi, tüfeği sertçe çekip kocasının elinden aldı, komşunun bahçesine fırlattı. Pehlivan başka yumruk sallamadı, öfkesini içine atıp dışarı çıktı. Kısa bir süre son-

ra onun arkasından Cıvık Salim geldi; kim bilir ne zaman yırttıysa artık, sırtındaki elbisesinin bir kısmı yoktu, kolları ve pantolonun paçaları ahtapotun kolları gibi sallanıp duruyordu; başından toprak mı saçılmış, saçının başının külde ağnamış attan farkı yoktu, gelir gelmez oradan ayrılıp dosdoğru Polis Nizambay'ın evine gitti. Pehlivan'ın canı sıkıldı: "Bu namert başını yarmaktan da çekinmez! E, alıp götürürse götürür; ne olacak, arkanda ağlayıp bekleyenin mi var? Tamam, yapabildiği kadar namertlik yapsın! Nizambay'a şikâyet mi edecek, başka bir şey mi yapacak? Oldu, bu namert de istediğine kavuşsun!"

Zaten kendi de son zamanlarda Cıvık Salim ile arkadaşlığını bitirmek niyetindeydi. Bir iki kere kasten sövmek niyetiyle gitti. "Keşke küfürleşsek de aramız açılrsa, yüzü yüze bakamaz olsak!" diye düşündü. Yok! Sövmek de kolay değilmiş, adamın yüzüne karşı küfür söylemek zormuş.

İki bardak votka içinceye kadar her türlü kavgaya hazır bekledi. Sonra biraz keyfi yerine geldi. Cıvık Salim'e karşı merhamet hissetti. "Bu deyyus, verem! Kan tükürüyor, kendini toparlayana kadar az mı çabaladı?" diye düşündü, zorlandı. Salim, Kettekorgan'dan baharat, sakız, düdük hatta erkek adamın sormaya bile utandığı şeyleri dahi getirip satardı. Sonra işte şu çerçilikten biriken sermayeyle başka bir işe başladı. Karanlık çöktükten sonra köyde dükkân kapandığı zaman içki almaya gelenlere, fiyatının üstüne birkaç som ekleyerek satardı. Şimdilerde iyileştiği için yüzüne kan gelmişti, öksürüğü yoktu, konuşmaları da cesurcaydı.

Son defasında Cıvık Salim ona nasihat etti:

"Bu işi bırak, çocuk! Çok içme!"

Pehlivan onun nasihatinin samimi olduğuna inanmadı, güldü. Salim ise sinirlendi.

"Ben adı kötüye çıkmış bir adamım Pehlivan kardeşim! Söylediğimi tutarsan kendin için tutarsın; dinlemezsen de dedenin mezarını..."

Pehlivan itiraz ederek "Söylediklerinin aslında kendisi tuhaf yahu! Kendin doldurup veriyorsun, öyleyse 'İçme!' demenin manası ne? Arkadaş sonra... Yaratılan bile olsan babayı, dedeyi araya sokma; yerlerinde rahat yatsınlar, benim henüz kendimi kaybettiğim yok!"

"Hâlini anlamaman kötü!" diye güldü Cıvık Salim ve ekledi: "Kendince kim bilir neler düşünüyorsun! Söyleyeyim sana, bana çok efelik yapma, yoksa canına okurum! Sen bu tarafta içip geziyorsun, hanımın da Şorkuduk'a bir aylığına dinlenmeye gidiyor!"

Pehlivan, Salim'in çenesine vurup onu minderin üzerine devirdi. Lakin o teslim olmadı, dişinin arasından sızan kanı eliyle silip tekrar konuştu:

"Sen buradasın, o orada... Anasının işlerine yardımcı oluyor, diye mi düşünüyorsun?"

“Kes sesini!”

“Tamam! Ben sustum ama sen de kendine dikkat et, Pehlivan kardeşim! Gücünü hanımına da göster!”

Cıvık Salim kıkırdayarak güldü.

Pehlivan tekrar yumruğunu kaldırdı fakat vurmadı; birdenbire yerinden kalktı, çıkıp gitti. Yol boyunca Hatice’yi düşündü. Ahlaksız dese ahlaksızlığına inanmıyordu, namuslu dese... Baharın başında Şorkuduk’a gittiği, orada tam tamına iki hafta kaldığı doğru. “Settarkul’un hanımı doğurdu.” demişti. Bunu Pehlivan’ın kendisi de biliyordu. Şorkuduk’a her gittiğinde onu koşup karşılayan Tacik kız, Settarkul’un hanımı, son seferde ona karşı oldukça çekingen durmuştu. Ocağın başından beriye gelmemişti. Kendisi zayıfça, şu sebeple karnı bayağı çıkmıştı, pörtlemiş gibi görünüyordu. Onun doğurduğu doğru ama Hatice’nin orada bu kadar çakılıp kalmasına ne diyeceksin?

Eve dönünce hanımını sorguya çekti. Hatice yemin etti; kızını, anasını, Allah’ı kendisine şahit tuttu fakat Pehlivan inanmadı. İnanayım diyordu ama içinde şüphe olduğunu da biliyordu. Keyfi yerindeydi, çektiği azap anlamsız geldi, hanımına inanmadı.

Bir gün ezanda, sürüyü bozkıra sürüp götürürken Taşgezen’in sol yüzünde kerkenez gibi etrafına bön bön bakan Nazar Mahsum’u gördü. Şaşırıldı. Mahsum ki rahatına düşkün adamdır, öğleden önce karasını göstermez. Bugün böyle oturmuş? O, bağırarak selam verdi. Pehlivan, önce uzun uzun hâl hatır edeyim dese de sonra selamını almayı yeterli gördü, tekrar sürüsüyle meşgul oldu, onları sürdü. Nazar Mahsum bir ara, külrengi atıyla onun arkasından yetiştirdi ve onunla yan yana yürüdü.

“Torunumun düğününe geliversen ya Pehlivan Ağa! Kendin bir ekip kursan! Adam gönderirdim.”

“Herkes gibi gelirim. Lakin Mahsum Dede, kendin de bilirsin, ben güreşen pehlivan değilim! Babamın koyduğu ad...”

“Güreşmesen de gel! Torunumun düğününü bir gör. Yakışıklı yiğit, başkalarının çocuğuna benzemez, aslı nesli temiz, Pehlivan Ağa! Usta Hâlyâr lüzumsuz konuşup duruyor: Bu, Alpamış gibi bir yiğit, bunun kıymetini nasıl aşağı söylersin, diyor.”

“Öserkul’u biliriz, Mahsum Dede. Yiğit çocuk.”

“E, az söylediniz! Altın yahu altın! Sen nasılsın Pehlivan Ağa? Hanımın gitmiş diye duymuştum, söylenenler doğru mu?”

“Yarın kırk gün olacak.”

“Kırkı çıkmış. Yanlış yapmış, Pehlivan Ağa! Saçı uzunluk yapmış... Bir daha senin gibi yiğidi bulamaz. Talak malak verdin mi?”

“Gözüm kıymıyor, Mahsum Dede! Söylesem mi diyorum fakat lanet olsun, bir türlü yapamıyorum.”

“Sen karar verinceye kadar atı alan Üsküdar’ı geçer! Şorkuduk’a gidiyorum, eğer talağını verirsen kendim gider söylerim.”

Pehlivan “Öyle birdenbire olmaz...” diye düşündü.

“Bunun belli kaideleri olurmuş. Böyle söyleyip göndermeyle...”

“Olur! Şimdi oturup bekleyecek misin, Pehlivan Ağa? Mademki yüzünü yere baktırmış, o zaman düşünmenin gereği yok! Bunun kendisi karışık iş, talağını verirsin! Kesip atarsın! Çaresi bu!”

Pehlivan, nasıl “Tamam!” dediğini anlamadı bile.

Nazar Mahsum onun cahilliğini ayıplayıp “Bir defa ‘Tamam!’ demekle iş bitmiyor! ‘Boş ol!’ deyin!”

“Boş ol!”

“Olmadı! Daha yüksek sesle... Yine iki defa söyleyin. Kaidesi bu!”

“Boş ol! Boş ol!”

Öfkesi artmıştı, “Boş ol!” dese de sakinleşemedi. Sinirinden arka tarafa giden ineğin bacaklarına değnekle vurdu, sonra birden sakinleşti. Patikanın kenarına bitkin bir hâlde oturdu...

Bir süre sonra baktı ki sığırları yoldan çıkmış, yonca tarlasına girmiş. Nazar Mahsum da uzaklaşmış sanki düşman kovalıyormuş gibi arkasına bakmadan atını koşturarak gidiyor. Pehlivan bir namussuzluk olduğunu anladı; yoncaya giren sürüyü de unutup Nazar Mahsum’un arkasından koşturdu. Kovalayıp yetişti, yolunu kesti.

“Kiminle evlendirmeyi düşünüyorsun Mahsum Dede?”

Nazar Mahsum korkup panikledi, gözlerini kaçırdı.

“Yok öyle bir şey, Pehlivan Ağa! Hiç kimseye yakıştırdığım yok. Oral’ı söyler gibydiler lakin ben razı olmadım! Benimkisi sevabına sadece...”

“Sevabına lanet olsun! Geri ver vekâletimi!”

Nazar Mahsum telaşa kapılarak “Buyur, al, Pehlivan Ağa! İşte, al vekâletini! Ben, sevap bir iş demiştim. Tamam, gidip kendin söyle!” dedi.

“Planı yanlış yapmışsın! Boşayacak hanımım yok!”

“Peki, tamam, Pehlivan Ağa! Bizimki önemli değil. Fakat sen de bir düşün! Şimdi bana zulmediyorsun! Yarın oğlum Sanakulbek geldiğinde ne cevap vereceğini de bir düşün!”

“Oral’a Sana’nın karısını alıp verin! Evine dön Mahsum Dede! Şorkuduk’a daha sonra gidersin!”

Nazar Mahsum razı oldu, atını geriye döndürdü. Pehlivan yoncalığa giren sü-rüsünü güç bela toparladı ve uygun bir yere kapattı, sonra Şorkuduk'a doğru yola çıktı.

Bahçe kapısı açıktı. Her zaman buraya çekinmeden giren çıkan adam, bugün kapıyı çalmaya bile cesaret edemedi, öylece kalakaldı. Şükür ki bahçede Hatice'nin kendisi görüldü; şaşırды, elindeki eskimiş süpürgeyi de bir kenara bırakmayı unutup dışarı çıktı. Dargınlığı geçmemiş galiba! Selam vermedi, tıpkı bir yabancı gibi yere bakıyordu. Ağzını başörtüsüyle kapattı... Pehlivan kızmadı, tekrar mahzunlaştı; hanımının örttüğü üç kuruşluk rengi solmuş başörtüsü mü, kir bağlamış gömleği mi buna sebep oldu yahut elindeki eskimiş süpürge mi? Her neyse... Onun yüzüne bakamadı. Utandı... Kendini namert hissetti, insafsız gördü.

"Götüreyim diye gelmiştim Hatçe!"

Pehlivan sakince bunları söylerken kendi sesini bile tanıyamadı.

Hatice "Yerin dibine soktun! Ben kendim de gelirdim ki... Fakat sen, ahmak, beni diri diri mezara soktun!"

Bunları söyledi ve ağladı. Pehlivan ona makul bir cevap bulup veremedi. "Doğru." diye düşündü. "Bu dönse, yine cinim tepeme çıksa, tekrar hakaret etsem, vursam! Kadın denilenin ne gücü var, öldürüp bırakırım."

Hatice içeriye girdi, Çemen'i elinden tutup getirdi. Küçük kız korkmuştu, babasına doğru koşmadı.

"Ölmezsen işte şu sabi büyüdüğünde anlarsın, ona da anlatırsın! Beni kendi hâlime bırak artık!"

Pehlivan birden aklını başına topladı: "Hatice, kadın akıyla ne zamandan beri 'sen' diye konuşuyor?"

"Benimle 'sen' diyerek konuşma Hatçe! Sana sahip çıkacak birini bulmuş olsan da sen diyerek konuşma!"

Talihsiz Hatice'nin içi dolmuş olsa gerek ki çok fena terslendi:

"Elinden geleni ardına koyma!"

O, bunu söyler söylemez geri geri yürüdü. Pehlivan ne diyeceğini bilemeden öylece kalakaldı. Pehlivan, bir süre sonra kendine gelince "Sen evdeyken insan gibi konuşurdun Hatçe! Kimden aldın öğüdünü? Niçin böyle konuşuyorsun?"

Hatice sustu, umursamadan yere baktı. Kardeşi Settarkul kapının arkasına geçip saklanmıştı. Birden ortaya çıktı. Göğsünü gerip "Git! Aklın başındayken git! Yoksa fena yaparım!" dedi.

Pehlivan onu tanıyamadı. Delikanlının canı sıkındı, bıyıklarının uçlarına kadar titriyordu; bir şey söylemese de vurmaya niyeti vardı. Pehlivan'ın bir aklı "Boynundan tutayım şunu!" dedi lakin şeytana uymadı: "Bırak, onunla bir

olma, bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var. Boş ver Pehlivan, kendine hâkim ol!”

Geriyeye dönüp yürüdü. Settarkul peşini bırakmadı. Tekrar bağırdı: “Defol! Dönüp geri gelirsen, şu sokakta gölgeni bile görürsem bacaklarını kırarım!”

Pehlivan boğulurcasına güldü. Ne hâllere düştüğünü düşündü: Omuzları kısık, başı eğik, yüzüne yumruk geleceğini bekler şekilde “Utan, utan! Ne hâllere düşürdün, Hatçe? Senden bunu beklemezdim, Hatçe? Biri görse ne düşünür? Kahrolası Hatçe! Yerin dibine soktun ya!”

Zoruna gitti, dayanamadı, birdenbire durdu. Settarkul da dursa iyiydi ama o, hışımla koşturup geldi, yumruk salladı lakin denk getiremedi, yediği darbeye yere düşüp yuvarlandı. Pehlivan onu bileğinden tutup kaldırdı fakat hiçbir şey söylemedi, yoluna yürüdü.

Yediği yumruk Settarkul’un ağırlığına gitmişti. Pehlivan’ın peşine düştü; yolun yarısında, bozkırdaki Tüyekuduk’un yanında ona yetişti. Yalnız değildi. Yanında iki atlı vardı; birisi Şeytan Ahmet’ti; diğeri tavşan dudaklı, oldukça cılız biriydi.

Akrabasına el kaldırırın namertlik olur, değneği de hayvanları kapattığı yerde kalmış, tek başına üçüyle baş etmeyi gözü kesmedi. Bir anda onun kollarını arkasına kıvrıp bağladılar; sonra az önceki tavşan dudaklı delikanlı, Pehlivan’ın doğrudan doğruya avret yerine tekmeyle vurdu. O, sendeleyip yıkıldı. Yerden kalkmak için hamle yaptığı anda, Settarkul gelip onun omuzuna ayağıyla bastı.

“Hatçe’nin talağını vereceksin! Sonra... Tamam, istediğin yere gidiver. Söylersen bırakacağım!”

Pehlivan “Şimdi bırak!” deyip kaynına değil tavşan dudaklı delikanlıya döndü:

“Kollarımı çöz de konuş!”

Onun, kendisini umursamadan bakması Settarkul’un zoruna gitti.

“Eh! Daha da beteri ol!”

Ayakkabısının ucuyla Pehlivan’ı sırtüstü çevirdi ve omuzlarının arasına kamçıyla vurdu. Pehlivan “Örmesi inceymiş, bedeni bıçak gibi yakıp geçti!” diye düşündü. Çenesini sertçe yere diremiş hâlde, kıpırdamadan yatıyordu. İlk önce acıyı hissediyordu, kamçının vücuduna her değişinde etinin lime lime olduğunu da biliyordu. Bir süre sonra eti ölmüş, kulaklarında sadece kamçının havada vızıldayarak bıraktığı ses kalmıştı.

İnanası gelmedi. Kendi hâlinde hayvanlarını hay edip gidiyordu... Yolda Mahsum ile karşılaştı, talağını alıp götürmek istiyordu, onu yoluna gönderip kendi geldi; işte, şimdi, tam da bu yerde, Tüyekuduk’un yanında elleri bağlıydı, kıpırdamasının da imkânı yoktu, yerde yatıyordu... Düş görüyorum diye düşündü: “Hepsini düşümde görüyorum, seni de hayalen görüyorum. Settarkul kar-

deşim, çobanın düşü batsın, bazen düşlerimde beni yılan sokar; dişi, paçamdan geçip baldırıma saplanır, 'İmdat!' derim, yardım isterim, uyanırım, seni de düşümde görüyorum, Settarkul kardeşim, doğru yapmadın kardeşim, tamam, daha sert vur, ta ki ben uyanayım, hepsi düş olsun, uyanınca yanımda Hatçe ile Çemen'i göreyim... Yalnızlık kötü kardeşim, sizler içinüz, ben tek başıyım... Sen de nefes nefese kaldın, yoruldun kardeşim; tamam, kamçıyı tavşan dudaklı arkadaşına ver, o da vursun; söyle, daha sert vursun; kamçının örmesi her çarptığında sırtımdan parça parça et koparsın ve ben uyanabileyim, düşten kurtulayım; yanımda Hatçe'yi göreyim, düşümde bile olsa onu alıp eve gideyim; tamam, vur kardeşim; yara bere kapanıp iyileşir; durma, niçin durdun yoksa bana acıdın mı, kardeşim?"

Acıya sabretti. Ses çıkarmadı. Bir ara havanın ısındığını hissetti. Hava sıcak, rüzgârsız, kapalı... Sırtından çıkan ter, gözyaşı gibi sıcak... Ter mi bu? Kan değil mi? Kıpkızıl... Gözyaşı gibi sızlatıyor, sarımsı kaftanının rengi kahverengiye dönüyor..."

Gözlerini açınca önünde kauçuk tabanlı bir çift ayakkabı gördü: Katlanmış deri, dikişi sağlam, bükülmüş yeri yok, sadece topuk demirleri aşınmış, kuşun dili gibi ince; bugün, yarın düşer.

Ayakkabılar hareket etti. Pehlivan yattığı yerinde bir iki kıpırdadı. Sonra ayakkabılar tekrar başından tarafa geçti. Pehlivan onlara bir daha baktı ancak ayakkabılar çok durmadı, saniyeler içinde küçüldü, uzaklaşıp gitti. Gözlerini yumarken derin bir nefes aldı, zorla gülümsedi: "Ayakkabılar kaçtı, kaçtı!"

Seher vakti gün batar tarafında yılki kişnedi. Düz arazideki kevenleri çitirdattıktan sonra serin rüzgâr dindi. Pehlivan ona yüzünü tuttu, uzunca bir süre, ta ki biraz kendine gelinceye kadar. Sonra yılki sesi gelen tarafa doğru süründü.

Uzunca bir süre süründü. Dizleri, dirsekleri çerçöple doldu. Çorak düzlüğe vardığında kurumuş çamur kıtır kıtır kırılmaya başladı. Parmakları bir ara çamura değdi. Susuzluktan kavruldu: Çamuru avuçlayıp ağzına aldı, sorudu. Su çıkmadı sanki, boğazına takılınca nefesini verdi. İleriye doğru tekrar süründü. Bir beş dakika geçince uzattığı eli suya değdi. Pehlivan iki, üç kere hamle yapıp ileriye doğru gitmeye çalıştı, yüzünü suya batırdı, sonra dirseklerinin üzerinde hafifçe kalkıp suyu diliyle yalamaya başladı. İçinde tuhaf bir gurur uyandı; kendi acizliğinden, işte şu kara balçığa belenip yatmasından, suyu köpek gibi şapırdatıp içmesinden mutlu oldu, soğuk damlaların susuzluktan yanmış vücudunun her yerine aynı düzende yayılmasına kulak verdi...

Hatice'yi Şorkuduk'un yakınında, sürünün yattığı yerde buldu. Üstünde önceki kirli gömleğiyle bozarmış başörtüsü, eteğinde bok böceklerinin oyduğu beş altı parça tezek (bunu bahane edip çıkmış)... Birisi mi dövmüş, kendisi mi ağlamış, nedendir gözleri kızarmış...

Hatice, Pehlivan'ı önce tanımadı; hayır, tanıdı da gözlerine inanmadı; korktu, eliyle kamçıdan koruyormuş gibi yüzünü kapattı. Sakince, gelen bir belayı def

edemeyeceğinden korkmuş gibi endişeyle, boğazında bir şeyler düğümlenerek “Beni boşadın mı?” diye sordu. Gözleri doldu, eteğindeki tezekler yere döküldü.

“Boşardım, Hatçe! Talağını verirdim lakin şimdi olmaz! Mümkün değil. Şimdi ‘Boş ol!’ dersem adım korkağa çıkar. Sabredeceksin artık, Hatçe!”

Hatice ağladı. Gözlerini silerken örtüsü başından sıyrılıp düştü, saçları omuzlarına dağıldı.

“Döneym mi? Dövmezsin değil mi?”

Pehlivan’ın boğazında bir şeyler düğümlendi.

“Sana vuran kol kırılmaz mı Hatçe?”

Hatice daha da yakınına geldi, kocasının üstünü başına bulaşmış çamurları ve kanı temizlemek için elini uzattı ama cesaret edemedi; sevdiğinin kendisi heybetli bir duvar misali gözünün önünü kapattı. Ellerini çekti, içini yine bir korku kapladı.

Pehlivan şaşırdı:

“Sana şu kadcarcık gönül koymuş muydum Hatçe? Gel, kollarımda özgürce götüreyim seni, on beş günlük ay gibi doldur kucağımı, Hatçe! Beni sert sert çimdikle, zira seni düşümde görmemiş olayım!”

Hanımını kucağına aldı. Hatice’nin kolları boynuna dolandığı zaman güçsüzeleşti, sendeledi lakin çok geçmeden onun ellerinin kavurucu sıcaklığına alıştı, yorgunluk ve ağrıyı unuttu, sanki bedeni de unuttu ve onun kendisi de boynuna dolanan kollara döndü... Sadece yüreklerin güm güm vurduğu hissedildi, sanki bütün çöl, bozkır onların kalplerinin gümbürtüsüyle dolmuştu...

“Seni ne kadar özlemişim, Hatçe? Gönlümdeki kinim, içimdeki öfkem nerede? Neden ağlıyorsun, Hatçe? Sen de özledin mi? Özlediğin gerçek mi, Hatçe? Bir şey söyle; şüphelerin boşunadır de, Hatçe! Gönlümü kırma, belimi bükme, inciyi taşa vurmamalım Hatçe!”

Kadının yüzüne bakıp şüphesinin boşuna olduğunu tasdik eden bir şey aradı. Fakat Hatçe’nin duruşu, bakışı, yüzü, gözü, boynuna dolanan kolları, yakasını kapatan bir sıra sedef düğmelerine kadar her şey namusuna şahitti; şüpheye düşürücüydü.

Hatçe, kocasının gözlerinde bir acı gördü ama söz söylemeye mecali kalmamıştı. Boğazına düğümlenen acı acı iç çekmeleri azaldı ve kocasının ağaç kaбуğu gibi kurumuş yün kaftanına yüzünü koydu.